

ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԳԻՏԱԿԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)

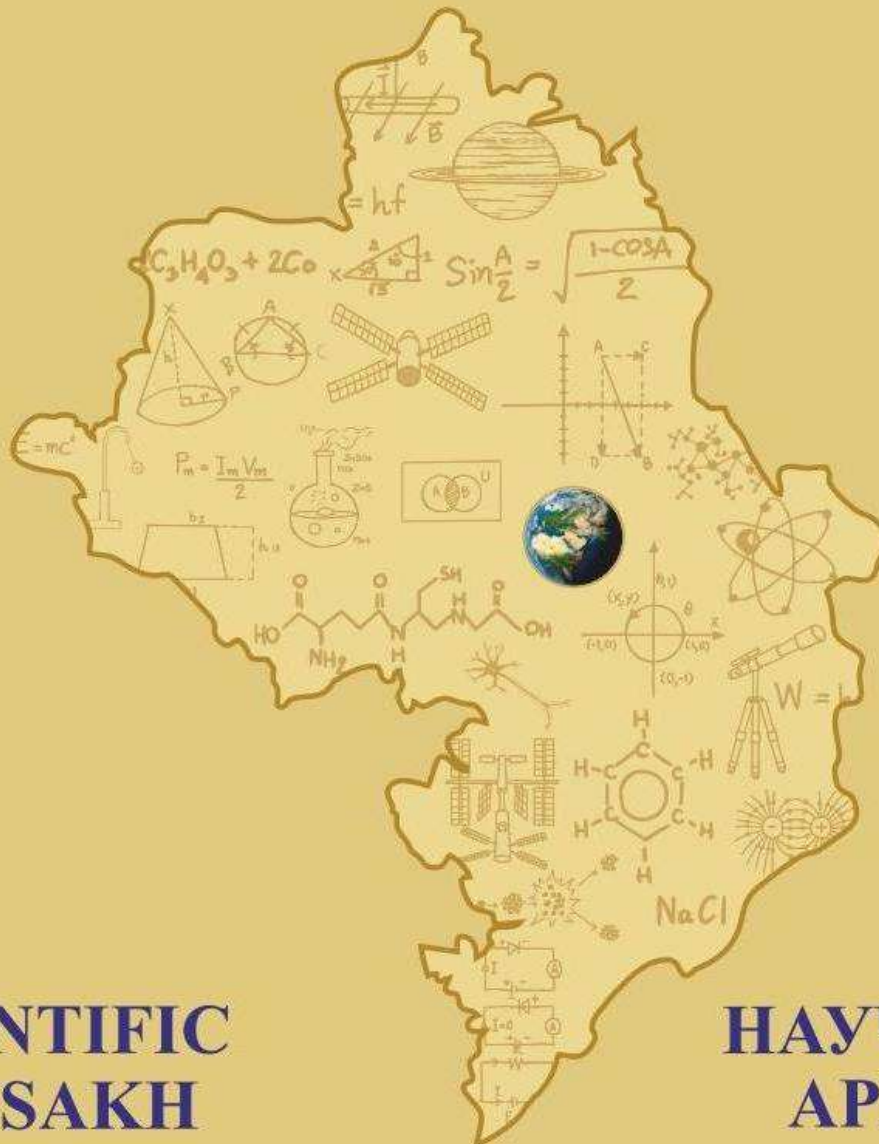
ԵՐԵՎԱՆԻ
ԳԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԴԱՆ

«ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ
ՊՂՆՁԱՄՈՒԼԻԲԳԵՆԱՅԻՆ
ԿՈՄԻՏԵԱՑ» ՓԲԸ

ԳԻՏԱԿԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC
ARTSAKH

НАУЧНЫЙ
АРЦАХ

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻՎՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ
SCIENTIFIC ARTSAKH
НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№ 1(2), 2019

«Գիտական Արցախ» պարբերականն ընդգրկված է Հայաստանի Հանրապետության Բարձրագույն որակավորման կոմիտեի (ՀՀ ԲՈԿ) սահմանած դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների հիմնական արդյունքների ու դրույթների հրատարակման համար ընդունելի գիտական պարբերականների ցանկում:

The «Scientific Artsakh» journal is included in the list of scientific periodicals acceptable for publication of the main results and provisions of doctoral and candidate theses established by the Higher Attestation Committee of the Republic of Armenia (HAC RA).

Журнал «Научный Арцах» включен в список научных периодических изданий, приемлемых для публикации основных результатов и положений докторских и кандидатских диссертаций, установленных Высшим аттестационным комитетом Республики Армения (ВАК РА).

ԱԵԳՄՄ – UYSSA – ОМУСА
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2019

Հրատարակության է երաշխավորվել Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Рекомендовано к публикации решением ученого совета Ереванского государственного университета

Recommended for Publication by the Yerevan State University Academic Council Decision

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՐԴ

Լախագահ՝ Արամ ՄԻՄՈՆՅԱՆ ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ Ավետիք ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ Թեհմինա ՍԱՐՈՒԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Անդամներ՝

- Արծրուն ԱՎԱԳՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
- Հրանտ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
- Դավիթ ԲԱԲԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
- Վահրամ ԲԱԼԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
- Խաչիկ ԳԱԼՍՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
- Զուլիետա ԳՅՈՒԼԱՍԻՐՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
- Վլադիսլավ ԳՐՈՒԶԴԵՎ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
- Գևորգ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
- Արման ԵՂԻԱՉԱՐՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
- Մարել ԺԵՅՄՈ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
- Վալենտինա ԼԱՊԵՎԱ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
- Օտտո ԼՈՒԻՏԵՐՅԱՆԴՏ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Չամբուրգ, Գերմանիա)
- Նազիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
- Սուշեղ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
- Գագիկ ԴԱՉԻՆՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
- Վշոտ ՍԱՐԿՈՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
- Էդիկ ՄԻՆԱՍՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
- Կարին ԼԵՐՍԻՍՅԱՆ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
- Հայկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
- Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
- Մաքսիմ ՎԱՍԿՈՎ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
- Գարիկ ԲԵՌՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
- Տիգրան ԶՈՉԱՐՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գիտական Արցախ, № 1(2), 2019, Երևան, ԱԵԳՄՄ հրատ., 2019, 480 էջ:
Scientific Artsakh, № 1(2), 2019, Yerevan, UYSSA publ., 2019, 480 pages.
Научный Арцах, № 1(2), 2019, Ереван, Изд. ОМУСА, 2019, 480 страниц.

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 2019թ. 1-ին համարում տեղ են գտել հասարակական գիտությունների արդի հիմնախնդիրների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունը, Արցախի Հանրապետությունը, Բելառուսի Հանրապետությունը, Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը, Լեհաստանը, Շվեյցարիան և Ռուսաստանի Դաշնությունը ներկայացնող 50 անվանի ու երիտասարդ գիտնականների աշխատանքները:

In the first issue of the «Scientific Artsakh» journal in 2019 the works on topical issues of social sciences by 50 well-known and young scientists representing Republic of Armenia, Republic of Artsakh, Republic of Belarus, the Islamic Republic of Iran, Poland, Switzerland and the Russian Federation are published.

В первом номере за 2019-ый год журнала «Научный Арцах» опубликованы работы по актуальным проблемам общественных наук, авторами которых являются 50 известные и молодые ученые, представляющие Республику Армения, Республику Арцах, Республику Беларусь, Исламскую Республику Иран, Польшу, Швейцарию и Российскую Федерацию.

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Director of Institute for Armenian Studies of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Ph.D in Law, Associate Professor

Deputy Editor-in-Chief: Tehmina MARUTYAN, Ph.D in Philology, Associate Professor

Members:

Artsrun AVAGYAN, Doctor of Philology, Professor
 Hrant AVANESYAN, Doctor of Psychology, Professor
 David BABAYAN, Doctor of History, Associate Professor
 Vahram BALAYAN, Doctor of History, Professor
 Gevorg DANIELYAN, Doctor of Law, Professor
 Khachik GALSTYAN, Doctor of Political Sciences, Associate Professor
 Gagik GHAZINYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor
 Vladislav GRUZDEV, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)
 Julieta GYULAMIRYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
 Nazik HARUTYUNYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
 Moushegh HOVSEPYAN, Doctor of Philology, Professor
 Garik KERYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
 Tigran KOCHARYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
 Valentina LAPAEVA, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)
 Otto LUCHTERHANDT, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)
 Ashot MARKOSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor
 Edik MINASYAN, Doctor of History, Professor
 Karen NERSISYAN, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor
 Hayk SARGSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor
 Yuri SUVARYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Economic Sciences, Professor
 Maksim VASKOV, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)
 Arman YEGHIAZARYAN, Doctor of History, Associate Professor
 Marek ZEJMO, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: Арам СИМОНЯН, директор Института арменоведческих исследований ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор

Главный редактор: Аветик АРУТЮНЯН, кандидат юридических наук, доцент

Заместитель главного редактора: Теймина МАРУТЯН, кандидат филологических наук, доцент

Члены:

Арцрун АВАГЯН, доктор филологических наук, профессор
 Грант АВАНЕСЯН, доктор психологических наук, профессор
 Назик АРУТЮНЯН, доктор педагогических наук, профессор
 Давид БАБАЯН, доктор исторических наук, доцент
 Ваграм БАЛАЯН, доктор исторических наук, профессор
 Максим ВАСЬКОВ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
 Хачик ГАЛСТЯН, доктор политических наук, доцент
 Владислав ГРУЗДЕВ, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
 Джульетта ГЮЛАМИРЯН, доктор педагогических наук, профессор
 Геворг ДАНИЕЛЯН, доктор юридических наук, профессор
 Арман ЕГИАЗАРЯН, доктор исторических наук, доцент
 Марек ЖЕЙМО, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
 Гагик КАЗИНЯН, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
 Гарик КЕРЯН, доктор политических наук, профессор
 Тигран КОЧАРЯН, доктор политических наук, профессор
 Валентина ЛАПАЕВА, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
 Отто ЛЮХТЕРХАНДТ, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
 Ашот МАРКОСЯН, доктор экономических наук, профессор
 Эдик МИНАСЯН, доктор исторических наук, профессор
 Карен НЕРСИСЯН, кандидат экономических наук, доцент
 Мушег ОВСЕПЯН, доктор филологических наук, профессор
 Гайк САРГСЯН, доктор экономических наук, профессор
 Юрий СУВАРЯН, академик НАН РА, доктор экономических наук, профессор

Նատալյա Կովկել. Ժամանակակից իրավագիտության նշանագիտական հարացույցների հեռանկարները 213

Natalia Kovkel. Prospects of the Semiotic Paradigm of Modern Jurisprudence

Наталья Ковкель. Перспективы семиотической парадигмы современной юриспруденции

Ռուզաննա Զակոբյան. Հայաստանի Հանրապետության նախագահի լիազորությունները և սահմանադրական պատասխանատվությունը՝ ըստ 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների (համեմատա-իրավական վերլուծություն).....222

Ruzanna Hakobyan. Powers of the President of the Republic of Armenia And Constitutional Responsibility According to the Constitutional Changes in 2015 (Comparative Legal Analysis)

Рузанна Акопян. Полномочия и конституционная ответственность президента Республики Армения в соответствии с конституционными изменениями 2015 года (сравнительно-правовой анализ)

Ավետիք Զարությունյան. Սահմանադրական արժեքանությունը որպես սահմանադրականության հիմնախնդրի հետազոտությամբ զբաղվող գիտական ուղղություն.....233

Avetik Harutyunyan. Constitutional Axiology as a Scientific Discipline Exploring The Issue of Constitutionalism

Аветик Арутюнян. Конституционная аксиология как научное направление, исследующее проблему конституционализма

Սոնա Մանթաշյան. Հաշտության պայմանագիրը որպես հարկադրանքի օրինականացման գործիք. կիրառման որոշ միջոցները.....241

Sona Mantashyan. Peace Treaty as Tool of Legalised Coercion: Some Methods of Application

Сона Манташян. Мирный договор как инструмент легализованного принуждения: некоторые способы применения

Վլադիսլավ Տոլստիխ. Միջազգային իրավունքի ռուսական դոկտրինի թեմատիկ կառուցվածքը.....249

Vladislav Tolstykh. Thematic Structure of the Russian Doctrine of International Law

Владислав Толстых. Тематическая структура российской доктрины международного права

ՄԱՆԿԱԿԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆ, PEDAGOGY, ПЕДАГОГИКА

Աննա Ալեքսանյան, Զրանտ Զակոբյան, Բուհի կառավարման ժամանակակից հիմնախնդիրներն արդիականացող աշխարհում.....260

Anna Aleksanyan, Grant Hakobyan, Higher Education Management Issues in the Modern World

Анна Алексанян, Грант Акопян. Современные проблемы управления вузом в модернизирующемся мире

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ
ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՀԱՏ 2015 ԹՎԱԿԱՆԻ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
(ՀԱՄԵՄԱՏԱ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)***

ՀՏԴ 342.4

ՌՈՒԶԱՆՆԱ ՀԱԿՈԲՅԱՆ

*Գավառի պետական համալսարանի ռեկտոր,
իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ,
թ. Գավառ, Հայաստանի Հանրապետություն
ruzanna.hakobyan@mail.ru*

Հոդվածը նվիրված է Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի լիազորություններին և սահմանադրական պատասխանատվության հիմնախնդիրներին 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների համատեքստում: Պատմական ու համեմատաիրավական վերլուծության մեթոդներով ներկայացվում է Նախագահի սահմանադրական ինստիտուտի Էվոյուցիան Հայաստանի Հանրապետությունում, ուսումնասիրվում են Նախագահի թեկնածուին ներկայացվող պահանջները, պետության գլխի լիազորություններն ու դրանց իրականացման կառուցակարգերը՝ ըստ 1995թ.-ին ընդունված Սահմանադրության, ապա 2005 և 2015թթ.-ի սահմանադրական փոփոխությունների: Ուսումնասիրման առարկա են կազմում նաև ՀՀ և այլ պետությունների Նախագահների պոպիտիվ ու նեգատիվ սահմանադրական պատասխանատվության խնդիրները, Նախագահի պաշտոնակության հիմքերն ու կարգը: Նշվում է, որ ՀՀ Նախագահի համար առաջնային խնդիր է Սահմանադրության պահպանմանը հետևելը, քանի որ այդ պարտականությունը բխում է պետության գլխի սահմանադրական կարգավիճակից:

Իսկ եթե Նախագահն ինքն է խախտում Սահմանադրության ու օրենքների պահանջները, ապա պետք է վերածվի նեգատիվ սահմանադրական և այլ իրավաբանական պատասխանատվություն կրող սուբյեկտի: Կարևորվում է Նախագահի թեկնածուի համար լեզվական ցենզ նախատեսելը և առաջարկվում է սահմանել նաև կրթական ցենզ:

Առաջարկվում է ապագայում սահմանադրորեն չնախատեսել ՀՀ Նախագահին փոխարինողի ինստիտուտը՝ հաշվի առնելով պետության գլխի լիազորությունների արարողակարգային ու ներկայացուցչական բնույթը: Իսկ որպես լուծում՝ առաջարկվում է ամրագրել, որ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնի թափուր մնալուց հետո տասը (և ոչ թե քսանհինգից երեսունհինգ) օրվա ընթացքում կազմակերպվում է Նախագահի արտահերթ ընտրություն:

Բանալի բառեր՝ Նախագահ, պետության գլուխ, Ազգային ժողով, կառավարման ձև, սահմանադրական կարգավիճակ, լիազորություն, գործառույթ, սահմանադրական պատասխանատվություն, պաշտոնի ստանձնում, պաշտոնակալություն:

2015 թվականի դեկտեմբերի 6-ին կայացած սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում Հայաստանում ընդունվեց պառլամենտական հանրապետության կառավարման ձևը և, համապատասխանաբար, ընդլայնվեցին ՀՀ

* Հոդվածը ներկայացվել է 16.05.2019թ., գրախոսվել՝ 03.06.2019թ., սույն գրության ընդունվել՝ 17.06.2019թ.:

Ազգային ժողովի, ՀՀ վարչապետի իրավասություններն ու սահմանափակվեցին Հանրապետության նախագահի լիազորությունները: Պետության նախագահը պառլամենտական հանրապետություններում (Գերմանիա, Իտալիա, Հնդկաստան, Չեխիա և այլն) օրինաչափորեն չունի այնպիսի լայն լիազորություններ, ինչպիսին ունի նախագահական կամ կիսանախագահական կառավարման ձև ունեցող հանրապետություններում:

Խորհրդային Միության փլուզումից առաջ՝ 1990թ.-ի մարտի 17-ին, հիմնադրվեց ԽՍՀՄ պրեզիդենտի պաշտոնը, որն ի սկզբանե ստացավ «պետության գլխի» սահմանադրական կարգավիճակ: Հայաստանում 1991թ.-ի օգոստոսի 1-ին ընդունվեց «Հայաստանի Հանրապետության նախագահի մասին» օրենքը, ըստ որի՝ «Նախագահը Հանրապետության բարձրագույն պաշտոնատար անձն է, գլխավորում է Հանրապետության գործադիր իշխանությունը»: 1995թ.-ին ընդունված ՀՀ Սահմանադրությունը նախագահին ճանաչեց որպես Հանրապետության անկախության, տարածքային ամբողջականության և անվտանգության երաշխավոր: 2005թ.-ի սահմանադրական բարեփոխումների արդյունքում հստակեցվեց նախագահի սահմանադրաիրավական կարգավիճակը՝ Սահմանադրության 49-րդ հոդվածում սահմանելով, որ «Հանրապետության նախագահը պետության գլուխն է»: Պետության գլուխը սահմանադրական մարմին է, պետության ղեկավարը, որ ներկայացնում է երկիրը թե՛ ներքին, թե՛ արտաքին հարաբերություններում ու հանդիսանում է ժողովրդի պետականության խորհրդանիշը: 2015թ.-ին փոփոխված Սահմանադրության 5-րդ գլուխը (123-145-րդ հոդվածներ) ամրագրում է Հանրապետության նախագահի սահմանադրական կարգավիճակը³³⁸: Սահմանադրության 123-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հանրապետության նախագահին դարձյալ վերապահվում է պետության գլխի սահմանադրական կարգավիճակ, սակայն սահմանափակ լիազորություններով: Նրա համար որպես առաջնային խնդիր է սահմանված Սահմանադրության պահպանմանը հետևելը, քանի որ այդ պարտականությունը բխում է նախագահի սահմանադրական կարգավիճակից: ՀՀ նախագահը հետևում է ոչ միայն Սահմանադրության պահպանման կառուցակարգերի անխափան գործողությանը, այլև հանրային իշխանության սուբյեկտների կողմից սահմանադրական իրավանորմերի պահանջների հստակ կատարմանը:

ՀՀ Սահմանադրության 123-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ Հանրապետության նախագահն իր գործառնություններն իրականացնում է Սահմանադրությամբ սահմանված լիազորությունների միջոցով: Պետության գլուխ ընտրվելու փաստով նախագահը ստանձնում է պոզիտիվ սահմանադրական պատասխանատվություն՝ իր լիազորություններն իրականացնելիս լինել անաչառ և առաջնորդվել բացառապես համապետական ու համազգային շահերով (123-րդ հոդվածի 3-րդ մաս): Իսկ եթե նախագահն ինքն է խախտում Սահմանադրության ու օրենքների պահանջները, ապա պետք է վերածվի նեգատիվ սահմանադրական և այլ իրավաբանական պատասխանատվություն կրող սուբյեկտի: Պառլամենտական կառավարման ձև ունեցող երկրներում նախագահին ընտրում են պառլամենտի կամ հատուկ ընտրիչների միջոցով: Հայաստանի երրորդ Հանրապետությունում նախագահին վեց անգամ (1991, 1996, 1998, 2003, 2008, 2013 թվականներին) անմիջականորեն ընտրել է ժողովուրդը՝ որպես իշխանության աղբյուր, և նախագահին վերապահել առաջնային մանդատ, իսկ 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխություններից հետո Ազգային ժողովն առաջին անգամ 2018 թվականի մարտի 2-ին ընտրեց ՀՀ նախագահ, որ 2018 թվականի ապրիլի 9-ին ՀՀ Ազգային ժողովի հատուկ նիստում ժողովրդին տված երդմամբ ստանձնեց իր պաշտոնը, այսինքն՝

³³⁸ Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրություն. 2015թ. փոփոխություններով, Երևան, 2015:

կայացավ ԶԶ Նախագահի երդման ու պաշտոնի ստանձնման արարողությունը՝ ինագուրացիան³³⁹: Կարծում ենք, որ ԶԶ Նախագահին, ով Սահմանադրության համաձայն առաջնորդվում է ոչ միայն համապետական, այլև համազգային շահերով, պետք է օրենսդիր, ներկայացուցչական մարմնի անդամներից բացի ընտրեն նաև Սփյուռքի ընտրողները: Գործող Սահմանադրության 125-րդ հոդվածի համաձայն՝ Զանրապետության Նախագահի հերթական ընտրությունն անցկացվում է Զանրապետության Նախագահի լիազորությունների ավարտից ոչ շուտ, քան քառասուն և ոչ ուշ, քան երեսուն օր առաջ: Զանրապետության Նախագահի թեկնածու առաջադրվելու իրավունք ունի պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ քառորդը: Զանրապետության Նախագահ է ընտրվում այն թեկնածուն, որը ստացել է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երեք քառորդը: ԶԶ Սահմանադրության 125-րդ հոդվածի երկրորդ մասի երկրորդ դրույթի համաձայն՝ «Եթե Զանրապետության Նախագահ չի ընտրվում, ապա անցկացվում է ընտրության երկրորդ փուլ, որին կարող են մասնակցել առաջին փուլին մասնակցած բոլոր թեկնածուները»: Վիճելի ենք համարում բոլոր թեկնածուներին երկրորդ փուլին մասնակցելու հնարավորություն ընձեռելը: Մեր կարծիքով, կարելի է թույլ տալ միայն առավել ձայներ ստացած երկու թեկնածուի մասնակցությունը երկրորդ փուլին, և այդ պարագայում ընտրության երրորդ փուլի անհրաժեշտություն չի առաջանա: Գործող սահմանադրական կարգավորմանը համաձայն՝ երկրորդ փուլում Զանրապետության Նախագահ է ընտրվում այն թեկնածուն, որը ստացել է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդը: Իսկ եթե կրկին Զանրապետության Նախագահ չի ընտրվում, ապա անցկացվում է ընտրության երրորդ փուլ, որին կարող են մասնակցել երկրորդ փուլում առավել ձայներ ստացած երկու թեկնածուները: Երրորդ փուլում Զանրապետության Նախագահ է ընտրվում այն թեկնածուն, որը ստանում է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությունը: Եթե Զանրապետության Նախագահ չի ընտրվում, ապա տասնօրյա ժամկետում անցկացվում է Զանրապետության Նախագահի նոր ընտրություն: ԶԶ Նախագահն ընտրվում է յոթ տարի ժամկետով: ԶԶ Նախագահի պաշտոնի հավակնորդի համար Սահմանադրությունը նախատեսում է համապատասխան պահանջներ, մասնավորապես՝ պետության քաղաքացիության պահանջը, տարիքային ցենզը: Կյսպես, ԶԶ Սահմանադրության 124-րդ հոդվածի համապատասխան՝ «Զանրապետության Նախագահ կարող է ընտրվել քառասուն տարին լրացած, վերջին վեց տարում միայն Զայաստանի Զանրապետության քաղաքացի հանդիսացող, վերջին վեց տարում Զայաստանի Զանրապետությունում մշտապես բնակվող, ընտրական իրավունք ունեցող և հայերենին տիրապետող յուրաքանչյուր ոք»: Կարծում ենք, որ ճիշտ էր Նախագահի թեկնածուի տարիքային ցենզը հինգ տարով բարձրացնել, սակայն նույնը չենք կարող ասել քաղաքացիության ու նստակեցության ցենզերը չորս տարով նվազեցնելու մասին: Կարծում ենք, որ տասը տարվա ԶԶ քաղաքացիության և ԶԶ-ում մշտական բնակության պահանջներն ավելի հիմնավորված էին: Տասը տարվա ընթացքում անձը շատ ավելի իրազեկ ու հաղորդ է դառնում հասարակության ու պետության խնդիրներին, քան վեց տարում: Կարևորում ենք Նախագահի թեկնածուին առաջադրվող պահանջների շարքում առաջին անգամ լեզվական ցենզ նախատեսել, սակայն մայրենի լեզվին տիրապետելու հանգամանքը, որքան էլ անհրաժեշտ, սակայն բավարար չենք համարում: Կարծում ենք, որ այն պետք է լրացվի նաև կրթական ցենզով՝ սահմանադրորեն նախատեսելով, որ Նախագահ կարող է ընտրվել ոչ թե սոսկ հայերենին տիրապետող, այլ «... հայերենին լիարժեք տիրապետող և բարձրագույն կրթություն ունեցող յուրաքանչյուր ոք», քանի որ Նախագահի թեկնածուն պետք է ոչ միայն հասուն լինի, ունենա որոշակի կենսափորձ, որը ձևավորվում է ապրած

³³⁹ Տե՛ս ԶԶ Նախագահի պաշտոնական կայք // president.am:

տարիների ընթացքում, այլև ունենա ընդհանուր աշխարհայացքային ու մասնագիտական գրագիտություն, պատշաճ արժեքային կողմնորոշումներ:

Հայաստանում 2003 և 2008 թթ.-ին Հանրապետության Նախագահի թեկնածուների չգրանցման դեպքեր արձանագրվեցին, քանի որ հավակնորդները չէին բավարարում քաղաքացիության (վերջին տասը տարում չէին հանդիսացել Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի) և նստակեցության (վերջին տասը տարում մշտապես չէին բնակվել Հայաստանի Հանրապետության տարածքում) ցենզերը: Կարևորում ենք սահմանադրական այն իմպերատիվ պահանջը, որ նույն անձը Հանրապետության նախագահ կարող է ընտրվել միայն մեկ անգամ: Նախագահի կարգավիճակն այնքան պատասխանատու ու պարտավորեցնող է, որ նա Սահմանադրության ուժով չի կարող զբաղեցնել որևէ այլ պաշտոն, զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, կատարել վճարովի այլ աշխատանք: Պետության գլխի գործառույթներն անկախ ու անաչառ կատարելու համար Հանրապետության նախագահն իր լիազորությունների իրականացման ընթացքում չի կարող լինել որևէ կուսակցության անդամ: Կարծում ենք, որ այդ պահանջը կարելի է տարածել նաև ՀՀ նախագահի աշխատակազմի վրա:

ՀՀ Սահմանադրության 126-րդ հոդվածը սահմանում է ՀՀ նախագահի արտահերթ ընտրության կարգը: Այսպես, Հանրապետության նախագահի պաշտոնանկության, լիազորությունների կատարման անհնարինության, հրաժարականի կամ մահվան դեպքերում Հանրապետության նախագահի պաշտոնը թափուր մնալուց ոչ շուտ, քան քսանհինգ և ոչ ուշ, քան երեսունհինգ օր հետո անցկացվում է Հանրապետության նախագահի արտահերթ ընտրություն: Հանրապետության նախագահը պաշտոնը ստանձնում է Հանրապետության նախորդ նախագահի լիազորությունների ավարտման օրը: Իսկ արտահերթ ընտրության միջոցով ընտրված Հանրապետության նախագահը պաշտոնը ստանձնում է ընտրվելուց հետո՝ տասներորդ օրը: Կարելի է տասներորդ օրվա փոխարեն նախատեսել ՀՀ նախագահի պաշտոնի ստանձնում ընտրվելուց հետո՝ երկրորդ օրը: ՀՀ Սահմանադրությունը 127-րդ հոդվածում նախատեսում է ՀՀ նախագահի կողմից պաշտոնը ստանձնելու, դրանով իսկ՝ պոզիտիվ սահմանադրական պատասխանատվություն ստանձնելու հատուկ կարգ՝ ամրագրելով, որ Հանրապետության նախագահը պաշտոնը ստանձնում է Ազգային ժողովի հատուկ նիստում, ժողովրդին տրված հետևյալ երդմամբ. «Ստանձնելով Հանրապետության նախագահի պաշտոնը՝ երդվում եմ հավատարիմ լինել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը, իմ լիազորություններն իրականացնելիս լինել անաչառ, առաջնորդվել միայն համապետական ու համազգային շահերով, և իմ ողջ ուժը ներդնել ազգային միասնության ամրապնդման գործում»:

Հիմնական օրենքի 128-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ Հանրապետության նախագահն իր իրավասության մեջ մտնող հարցերի վերաբերյալ կարող է ուղերձ հղել Ազգային ժողովին, իսկ նախկինում իրավասու էր ուղերձ հղել թե՛ ժողովրդին, թե՛ Ազգային ժողովին: Մինչև 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունները նախագահն իրավունք ուներ վետո (արգելաբլե) դնելու օրենքի ընդունման վրա: Սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում ՀՀ Ազգային ժողովի ընդունած օրենքը Հանրապետության նախագահը դարձյալ ստորագրում ու հրապարակում է քանակն անկողմնա ժամկետում կամ նույն ժամկետում ոչ թե իր առարկություններով ու առաջարկություններով հետ է վերադարձնում Ազգային ժողով (ինչպես նախկինում), այլ դիմում է Սահմանադրական դատարան՝ Սահմանադրության օրենքի համապատասխանությունը որոշելու հարցով: Եթե Սահմանադրական դատարանը որոշում է, որ օրենքը համապատասխանում է Սահմանադրությանը, ապա Հանրապետության նախագահը հնգօրյա ժամկետում ստորագրում ու հրապարակում է օրենքը: Եթե Հանրապետության նախագահը չի կատարում 129-րդ հոդվածով

սահմանված պահանջները, ապա Ազգային ժողովի նախագահը հնգօրյա ժամկետում ստորագրում ու հրապարակում է օրենքը: ՀՀ Սահմանադրության 158-րդ հոդվածով սահմանված դեպքերում, այն է՝ նորընտիր Ազգային ժողովի առաջին նստաշրջանի օրը Կառավարությանը վստահություն չհայտնելու, Կառավարության ծրագրին հավանություն չտալու, վարչապետի կողմից հրաժարական ներկայացվելու դեպքերում կամ վարչապետի պաշտոնը թափուր մնալու օրը Հանրապետության նախագահն անհապաղ ընդունում է Կառավարության հրաժարականը: ՀՀ Սահմանադրության 131-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հանրապետության նախագահը վարչապետի առաջարկությամբ փոփոխություններ է կատարում Կառավարության կազմում: Ակնհայտ է, որ ՀՀ նախագահի այդ լիազորությունները սուկ արարողակարգային նշանակություն ունեն: Ըստ ՀՀ Սահմանադրության 149-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Հանրապետության նախագահը նորընտիր Ազգային ժողովի լիազորությունների ժամկետի սկսվելուց հետո անհապաղ վարչապետ է նշանակում Սահմանադրության 89-րդ հոդվածով սահմանված կարգով ձևավորված խորհրդարանական մեծամասնության ներկայացրած թեկնածուին: Իսկ ՀՀ վարչապետի հրաժարական ներկայացնելու կամ վարչապետի պաշտոնը թափուր մնալու այլ դեպքերում 149-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն «Հանրապետության նախագահն անհապաղ վարչապետ է նշանակում Ազգային ժողովի կողմից ընտրված թեկնածուին»: Կարծում ենք, որ ՀՀ նախագահի՝ վարչապետին նշանակելու լիազորությունը նույնպես զուտ արարողակարգային բնույթ է կրում: Հարց է ծագում ինչպիսի՞ իրավական հետևանքներ կառաջանան, եթե Հանրապետության նախագահն օբյեկտիվ կամ սուբյեկտիվ պատճառներով «անհապաղ» չընդունի Կառավարության հրաժարականը կամ «անհապաղ» չնշանակի ՀՀ Ազգային ժողովում քաղաքական մեծամասնության ներկայացրած կամ օրենսդիր մարմնի ընտրած վարչապետին, կամ վարչապետի առաջարկությամբ չնշանակի և հետ չկանչի օտարերկրյա պետություններում ու միջազգային կազմակերպություններում դիվանագիտական ներկայացուցիչներին (Սահմանադրության 132-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետ): Սահմանադրությունը այս և համանման այլ հարցերի պատասխաններ չի տալիս:

Նախկինում ՀՀ նախագահի սահմանադրական լիազորությունների շրջանակում էին նաև պետության ու հասարակության կենսագործունեության հատուկ իրավական ռեժիմների՝ ռազմական ու արտակարգ դրության հայտարարման լիազորությունների իրականացումը: Սակայն փոփոխված Սահմանադրության 119-րդ և 120-րդ հոդվածներով դրանք փոխանցվել են ՀՀ Կառավարությանը: Երկու դեպքում էլ նախատեսվում է իրավունքի ուժով Ազգային ժողովի հատուկ նիստի անհապաղ գումարում:

Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի համապատասխան՝ ՀՀ նախագահը զինված ուժերի բնագավառում իրականացնում է հետևյալ լիազորությունները՝

«1. ՀՀ վարչապետի առաջարկությամբ, օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով նշանակում և ազատում է զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմը:

2. Վարչապետի առաջարկությամբ, օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով շնորհում է բարձրագույն զինվորական կոչումներ»:

Նախագահը նախկինում սահմանադրորեն ճանաչվում էր որպես զինված ուժերի գերագույն գլխավոր հրամանատար: Այժմ այդ պատասխանատվությունը կրում է վարչապետը, որ պատերազմի ժամանակ զինված ուժերի գերագույն հրամանատարն է: Օրենքով սահմանված դեպքերում ու կարգով քաղաքացիության վերաբերյալ հարցերի լուծումը, դատապարտյալներին ներում շնորհելը, պարգևատրելն ու պատվավոր կոչումներ շնորհելը, բարձրագույն դասային աստիճաններ շնորհելը ևս ՀՀ նախագահի սահմանադրական լիազորություններն են (134-137-րդ հոդվածներ): Եթե նախկինում պետության գլխի սահմանադրական լիազորություններն էին պետական

բարձր պաշտոններում նշանակումներ կատարելը, ՀՀ Սահմանադրական դատարանի չորս անդամ նշանակելը, ապա այժմ ՀՀ Նախագահի իրավագոր է Ազգային ժողովին ներկայացնելու Սահմանադրական դատարանի երեք դատավորի թեկնածություն և կատարելու պաշտոնատար անձանց ժամանակավոր նշանակում: Այսպես, եթե Ազգային ժողովը եռամսյա ժամկետում չի ընտրում հետևյալ պաշտոնատար անձանց՝ Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամներին, գլխավոր դատախազին, Մարդու իրավունքների պաշտպանին, Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նախագահին և մյուս անդամներին, Հեռուստատեսության և ռադիոյի հանձնաժողովի անդամներին, Հաշվիչ պալատի նախագահին և մյուս անդամներին, Կենտրոնական բանկի նախագահին և խորհրդի մյուս անդամներին, ապա մինչև Ազգային ժողովի կողմից նրանց ընտրությունը Հանրապետության նախագահը նշանակում է ժամանակավոր պաշտոնակատարներ: Իր լիազորություններն իրականացնելիս Հանրապետության նախագահն ընդունում է հրամանագրեր ու կարգադրություններ: Նախագահի հրամանագրերն ուղղված են պետության գլխի սահմանադրական լիազորությունների իրականացմանը, օրենքների պահանջների կատարմանը: Նախագահի հրամանագրերն ու կարգադրությունները չեն կարող հակասել Սահմանադրությանը, սահմանադրական օրենքներին, հակառակ դեպքում Սահմանադրական դատարանի կողմից սահմանված կարգով կճանաչվեն հակասահմանադրական, ուստի և՛ անվավեր: Պետության գլխի համար նախատեսված սահմանադրաիրավական ամենախիստ սանկցիան պաշտոնանկությունն է: ՀՀ Սահմանադրության 140-րդ հոդվածը սահմանում է, որ Հանրապետության նախագահն անձեռնմխելի է: Հանրապետության նախագահն իր լիազորությունների ժամկետում և դրանից հետո չի կարող հետապնդվել և պատասխանատվության ենթարկվել իր կարգավիճակից բխող գործողությունների համար: Իր կարգավիճակին չառնչվող գործողությունների համար Հանրապետության նախագահը կարող է պատասխանատվության ենթարկվել միայն իր լիազորությունների ավարտից հետո: Հատկանշական է, որ անձեռնմխելիությունը տարածվում է միայն նախագահի կարգավիճակից բխող գործողությունների վրա, իսկ իր կարգավիճակի հետ չկապված գործողությունների համար նա կարող է պատասխանատվության ենթարկվել լիազորությունների ավարտից հետո: Պետության գլխի անձեռնմխելիությունն ապահովում է նախագահի կողմից իր սահմանադրական լիազորությունների ազատ, անկաշկանդ ու միաժամանակ պատասխանատու իրականացումը և երաշխիք դառնում պետության գլխի անխափան ու արդյունավետ գործունեության համար: Միաժամանակ հարկ է նշել, որ Հանրապետության նախագահի անձեռնմխելիությունը բացարձակ չէ: Այսպես՝ ՀՀ Սահմանադրության 141-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Հանրապետության նախագահը կարող է պաշտոնանկ արվել պետական դավաճանության, այլ ծանր հանցագործության կամ Սահմանադրության կոպիտ խախտման համար»: Կարծում ենք, որ հիմք ընդունելով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածում սահմանված հանցագործությունների դասակարգման չափանիշները, որոնց համաձայն պետական դավաճանությունը ոչ թե ծանր, այլ առանձնապես ծանր հանցագործություն է, պետք է ՀՀ Սահմանադրությամբ պետական դավաճանությունից հետո նախատեսել «այլ առանձնապես ծանր, ծանր հանցագործություն կատարելը»: Ինչ վերաբերում է «Սահմանադրության կոպիտ խախտման» հիմքին, ապա այն առաջին անգամ նախատեսվել է ՀՀ Սահմանադրության 2015թ.-ի փոփոխությունների արդյունքում: Կարծում ենք, որ նշված ձևակերպումը հայեցողության լայն հնարավորություն է ընձեռում, ուստի ՀՀ Սահմանադրական դատարանը համապատասխան հիմքի (հիմքերի) առկայության դեպքում ՀՀ Ազգային ժողովի դիմումի հիման վրա պետք է հիմնավոր որոշում ընդունի կատարված արարքը (արարքները) որպես «Սահմանադրության կոպիտ խախտում» որակելու մասին:

Տարբեր պետությունների նախագահների սահմանադրական կարգավիճակի տարրերի համեմատադրական վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ պաշտոնանկությունը նախագահի նեգատիվ սահմանադրական պատասխանատվության ամենախիստ միջոցն է, որի կիրառմանը կարող են հետևել իրավաբանական պատասխանատվության այլ տեսակներ: Այսպես՝ պետական դավաճանությունը կամ այլ առանձնապես ծանր կամ ծանր հանցագործությունը իրավաբանական փաստ է պաշտոնանկ արված նախկին նախագահին օրենքով նախատեսված կարգով քրեական պատասխանատվության ու պատժի ենթարկելու համար: Բոլոր պետություններում նախագահի նկատմամբ պաշտոնանկությունը կարող է կիրառվել միայն Սահմանադրությամբ նախատեսված հիմքերի առկայության դեպքում: Պաշտոնանկությունը նախատեսված է կառավարման հանրապետական ձև ունեցող երկրների մեծամասնությունում, մասնավորապես այն ամրագրված է Հայաստանի, Ռուսաստանի, Գերմանիայի, Իռլանդիայի, Բուլղարիայի, Խորվաթիայի, Լեհաստանի սահմանադրություններում: Եվ գրեթե ամենուր, որպես պաշտոնանկության հիմքեր, նշվում են պետական դավաճանությունը կամ այլ հանցագործության կատարումը, Սահմանադրության «ցանկացած խախտումը» (Լեհաստան, Խորվաթիա, Մակեդոնիա, Բուլղարիա), «կոպիտ կամ լուրջ խախտումը» (Ռումինիա, Չեխիա, Սլովենիա, Հայաստան), «իր պաշտոնավարության ընթացքում Սահմանադրության կամ այլ օրենքների խախտումը» (Հունգարիա): Լիտվայի Սահմանադրության 74-րդ հոդվածի համաձայն՝ Սահմանադրության կոպիտ խախտման, երդումը չկատարելու համար կամ հանցագործության կատարման դեպքում պառլամենտը կարող է պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների 3/5-ով պաշտոնից ազատել երկրի նախագահին: Իսկ Ավստրիայի Հանրապետության Նախագահը կարող է պաշտոնանկ արվել համաժողովրդական քվեարկության արդյունքների հիման վրա (Ավստրիայի Հանրապետության դաշնային սահմանադրական օրենքի 60-րդ հոդվածի 6-րդ մաս)³⁴⁰: ՀՀ Սահմանադրությունը նախատեսում է որոշակի պայմաններ, որոնց առկայության դեպքում հնարավոր է նեգատիվ սահմանադրական պատասխանատվության նշված միջոցի կիրառումը: Այսպես, ՀՀ Նախագահը կարող է պաշտոնանկ արվել, եթե.

1. կատարել է պետական դավաճանություն, այլ (առանձնապես ծանր-Ռ. Հ.) ծանր հանցագործություն կամ Սահմանադրության կոպիտ խախտում,
2. Ազգային ժողովը պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ ընդունել է որոշում՝ սահմանադրական դատարանին դիմելու մասին,
3. սահմանադրական դատարանը տվել է եզրակացություն ՀՀ Նախագահին պաշտոնանկ անելու հիմքերի առկայության մասին,
4. այդ եզրակացության հիման վրա Ազգային ժողովը պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երկու երրորդով կայացրել է որոշում՝ ՀՀ Նախագահին պաշտոնանկ անելու մասին:

Որպես կանոն, Նախագահի պաշտոնանկությունը բարդ ընթացակարգ է, ինչը պահանջում է օրենսդիր մարմնի անդամների ձայների տարբեր համամասնություններ, այսպես՝ կեսից ավելին (Շվեդիա), առնվազն 2/3-ը կամ 2/3-ից ավելին (Հայաստան, Ռուսաստան, Լեհաստան, Ռումինիա, Մակեդոնիա, Բուլղարիա, Խորվաթիա), 3/5-ը (Լիտվա): Պատգամավորները, նախաձեռնելով նախագահի պաշտոնանկության գործընթացը, որպես կանոն, դիմում են սահմանադրական դատարան (սահմանադրական տրիբունալ, գերագույն դատարան, այլ բարձր ատյան)՝ եզրակացություն (որոշում, վճիռ) ստանալու համար (Հայաստան, Ռուսաստան, Չեխիա,

³⁴⁰ Տե՛ս Конституции государств Европы, М., 2001; Конституции государств Восточной Европы, М., 1996; Новые Конституции стран СНГ и Балтии // Сборник документов, М., 1998.

Ռումինիա, Մակեդոնիա, Սլովակիա, Սլովենիա, Ֆինլանդիա և այլն)³⁴¹: Ընդ որում, պետությունների մեծամասնությունում՝ Նախագահի պաշտոնանկության գործընթացը նախաձեռնում է օրենսդիր մարմինը, իսկ որոշում է ընդունում սահմանադրական դատարանը: Օրինակ, Լիտվայի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը Սահմանադրության կոպիտ խախտում որակեց Նախագահ Ռուլանդաս Պասկասի գործողությունները՝ կապված ֆինանսական աջակցության դիմաց Լիտվայի քաղաքացիության շնորհման, պետական գաղտնիքները չպահպանելու և մասնավոր անձանց ու տնտեսավարող սուբյեկտների գույքային հարաբերությունների վերաբերյալ որոշումներ ընդունելու գործընթացին ապօրինի միջամտելու հետ³⁴²: Եվ արդյունքում նախագահի նկատմամբ կիրառվեց իմպիչմենտի ընթացակարգ, ու նա ենթարկվեց նեգատիվ սահմանադրական պատասխանատվության խիստ միջոցի՝ պաշտոնանկության: Ինչպես վերը նշվեց, նախագահի սահմանադրական պատասխանատվության հիմք է պետական դավաճանության կամ այլ (առանձնապես ծանր-Ռ.Հ.) ծանր հանցագործության կատարումը: Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Սահմանադրության 3-րդ բաժնի 3-րդ հոդվածում դավաճանությունը սահմանվում է որպես «Պատերազմի վարում ԱՄՆ-ի դեմ, ԱՄՆ-ի թշնամիների կողմն անցնելը և նրանց աջակցելը»³⁴³: Ֆրանսիայում պետական դավաճանությունը Ֆրանսիայի Նախագահի կողմից իր սահմանադրական պարտականությունների դիտավորյալ ու կոպիտ խախտումն է³⁴⁴: ՀՀ Սահմանադրությունը չի բովանդակում «պետական դավաճանության» և «այլ ծանր հանցագործության» հանցակազմերը: Իսկ ըստ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 299-րդ հոդվածի՝ պետական դավաճանության հանցակազմի օբյեկտիվ կողմը կազմում են թշնամու կողմն անցնելը, լրտեսությունը, օտարերկրյա պետությանը, օտարերկրյա կազմակերպությանը կամ դրանց ներկայացուցիչներին պետական գաղտնիք հանձնելը, թշնամական գործունեություն իրականացնելու համար այլ օգնություն ցույց տալը, որը կատարել է ՀՀ քաղաքացին՝ ի վնաս Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության, տարածքային անձեռնմխելիության կամ արտաքին անվտանգության³⁴⁵: Աշխարհում գոյություն ունի Նախագահի պաշտոնանկության երեք ձև.

1) Պառլամենտական ձև, որը նախատեսված է, Ավստրիայում, Մոլդովայում, Վիետնամում, այլ հանրապետություններում: ԱՄՆ-ի Սահմանադրության համաձայն՝ Նախագահի իմպիչմենտի ընթացակարգը տեղի է ունենում Կոնգրեսում, որին կարող են հաջորդել դատավարություններ դատարաններում: Որպես կանոն, եթե խորհրդարանը երկպալատանի է, ապա պալատների գործառույթները տարանջատված են: Մի պալատը ներկայացնում է մեղադրանքը (օրինակ, Ներկայացուցիչների պալատը՝ ԱՄՆ-ում, Պետական դուման՝ ՌԴ-ում), մյուսը քննարկում է այն և որոշում կայացնում երկրի Նախագահի պաշտոնանկության կամ մեղադրանքը մերժելու մասին (Սենատը՝ ԱՄՆ-ում, Դաշնության խորհուրդը՝ ՌԴ-ում):

2) Պառլամենտա-դատական, որի դեպքում Նախագահի պաշտոնանկությունը նախաձեռնում է պառլամենտը, սակայն որոշումն ընդունում է դատական ատյանի՝ օրինակ սահմանադրական դատարանի (Հայաստանում, Գերմանիայում, Իտալիայում),

³⁴¹ Տե՛ս Конституции государств Европы, М., 2001; Конституции государств Восточной Европы, М., 1996; Новые Конституции стран СНГ и Балтии // Сборник документов, М., 1998.

³⁴² Տե՛ս Решение Конституционного Суда Литовской Республики от 31 марта 2004 года; նաև՝ Amendment to allow Paksas to run for Lithuanian parliament, president to be submitted // Lithuania Tribune. 27 March 2018. Retrieved 25 March 2019.

³⁴³ Տե՛ս Мишин А. А., Влашкин В. А. Конституция США: Политико-правовой комментарий, М., 1985, էջ 111-112:

³⁴⁴ Տե՛ս Конституции государств Европы, М., 2001.

³⁴⁵ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք //www.arlis.am:

գերագույն դատարանի (Անգոլայում, Պորտուգալիայում, Ռումինիայում), արդարադատության վերին դատարանի (Ֆրանսիայում, Սենեգալում) դրական եզրակացության դեպքում:

3) Պաշտամետա-պլեբիսցիտար, որի դեպքում պաշտամետոսը համաժողովրդական քվեարկության է ներկայացնում Նախագահի պաշտոնանկության հարցը: Այդ ձևը նախատեսված է Ավստրիայում, Իսլանդիայում, սակայն գործնականում երբեք չի կիրառվել³⁴⁶:

Որոշ պետություններում Նախագահին պաշտոնանկ անելու հիմք է նրա կողմից խորհրդարանի արձակման հանրաքվեի նախաձեռնումը, եթե հանրաքվեի արդյունքում ընտրողները որոշում չեն կայացնում խորհրդարանի արձակման մասին, ինչն ընտրողների շրջանում Նախագահի նկատմամբ վստահության կորուստ է նշանակում: Այդ հիմքը նախատեսված է Լատվիայի Հանրապետության Սահմանադրությամբ (48-50-րդ հոդվածներ)³⁴⁷: Կան պետություններ, որտեղ Նախագահին սահմանադրորեն արգելվում է զբաղեցնել այլ պաշտոն կամ կատարել այլ, Նախագահի պաշտոնի հետ անհամատեղելի գործառնություններ, և եթե նա խախտում է անհամատեղելիության մասին նորմի պահանջը, ապա ենթարկվում է նեգատիվ սահմանադրական պատասխանատվության՝ պաշտոնանկության ձևով: Որոշ երկրներում Նախագահը կարող է լքել պետական տարածքը խորհրդարանի կամ կառավարության համաձայնության դեպքում միայն: Առանց նման համաձայնություն ստանալու երկրից հեռանալու դեպքում նա զրկվում է պաշտոնից³⁴⁸: Օրինակ, Պորտուգալիայի Հանրապետության Սահմանադրության 132-րդ հոդվածի համաձայն՝ Նախագահը չի կարող լքել ազգային տարածքն՝ առանց Հանրապետության Ասամբլեայի համաձայնության³⁴⁹: Այդ պահանջի չպահպանումը հանգեցնում է երկրի Նախագահի պաշտոնանկության: Համանման կարգ է սահմանված նաև Իռլանդիայում³⁵⁰, Կոլումբիայում³⁵¹:

Սահմանադրորեն կարգավորվում են նաև ՀՀ Նախագահի հրաժարականի կամ ՀՀ Նախագահի կողմից իր լիազորությունների կատարման անհնարինության դեպքերը: Հանրապետության Նախագահն իր հրաժարականը ներկայացնում է Ազգային ժողով: Հրաժարականը համարվում է ընդունված օրենքով սահմանված կարգով այն հրապարակելու պահից: Ինչ վերաբերում է ՀՀ Նախագահի լիազորությունների կատարման անհնարինությանը, ապա Նախագահի ծանր հիվանդության կամ նրա լիազորությունների կատարման համար այլ անհաղթահարելի խոչընդոտների առկայության դեպքերում, որոնք տևականորեն անհնարին են դարձնում նրա լիազորությունների կատարումը, Սահմանադրական դատարանը Կառավարության դիմումի հիման վրա որոշում է կայացնում Հանրապետության Նախագահի լիազորությունների կատարման անհնարինության մասին:

Պետության գլխի սահմանադրական լիազորությունների պատշաճ կատարման համար պատասխանատվություն է կրում նաև նրան փոխարինող պաշտոնատար անձը: ՀՀ Սահմանադրության 144-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնանկության, լիազորությունների կատարման անհնարինության,

³⁴⁶ Տե՛ս Конституционное право зарубежных стран, М., 1999, էջ 312-313:

³⁴⁷ Տե՛ս Конституции государств Европы, Т.1; Конституции государств-участников СНГ, М., 1999.

³⁴⁸ Տե՛ս Մեքսիկայի Սահմանադրության 88-րդ հոդված, Արգենտինայի Սահմանադրության 86-րդ հոդվածի 21-րդ կետ:

³⁴⁹ Տե՛ս Конституция Португальской Республики // Конституции государств Европы, М., 2001.

³⁵⁰ Տե՛ս Իռլանդիայի Սահմանադրության 12-րդ հոդված, Պորտուգալիայի Սահմանադրության 129-րդ հոդված:

³⁵¹ Տե՛ս Կոլումբիայի Զաղաքական Սահմանադրության 128-րդ հոդված:

իրաժարականի կամ մահվան դեպքերում մինչև նորընտիր Հանրապետության Նախագահի կողմից պաշտոնի ստանձնումը Հանրապետության Նախագահի լիազորությունները կատարում է Ազգային ժողովի Նախագահը: Սակայն Հանրապետության Նախագահին փոխարինող անձն ունի սահմանադրաիրավական կարգավիճակի որոշակի առանձնահատկություններ, հետևաբար, Նախագահի և նրան փոխարինող անձի սահմանադրական լիազորությունների ծավալները չեն համընկնում: Այսպես, Նախագահին փոխարինող անձը, որպես կանոն, չի իրականացնում հետևյալ լիազորությունները՝ հանրաքվեի նշանակում, վարչապետի նշանակում, Հայաստանի Հանրապետության շքանշաններով ու մեդալներով պարգևատրում, բարձրագույն զինվորական ու պատվավոր կոչումների, բարձրագույն դիվանագիտական ու այլ դասային աստիճանների շնորհում, դատապարտյալներին ներման շնորհում: Առաջարկում ենք ապագայում սահմանադրորեն չնախատեսել ՀՀ Նախագահին փոխարինողի ինստիտուտը՝ հաշվի առնելով պետության գլխի լիազորությունների արարողակարգային ու ներկայացուցչական բնույթը: Որպես լուծում կարելի է ամրագրել, որ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնը թափուր մնալուց հետո տասն (և ոչ թե քսանհինգ) երեսունհինգ օրվա ընթացքում կազմակերպվում է Նախագահի արտահերթ ընտրություն:

Հանրապետության Նախագահի գործունեության ապահովմանն է նվիրված ՀՀ Սահմանադրության 145-րդ հոդվածը, ըստ որի՝ Հանրապետության Նախագահի աշխատակազմի ձևավորման կարգը, Նախագահի վարձատրության չափը, սպասարկման ու անվտանգության ապահովման կարգը սահմանվում են օրենքով:

Այսպիսով, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահը պետության գլուխն է, որ օժտված է պառլամենտական կառավարման ձև ունեցող պետությունների Նախագահներին բնորոշ սահմանադրական լիազորություններով և պոզիտիվ սահմանադրական պատասխանատվությունն է կրում երկրի Հիմնական օրենքի պահպանման համար, միաժամանակ ՀՀ Սահմանադրությամբ Նախատեսված հիմքերի առկայության դեպքում և սահմանված կարգով ենթակա է նեգատիվ սահմանադրական պատասխանատվության՝ պաշտոնանկության ձևով:

POWERS OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF ARMENIA AND CONSTITUTIONAL RESPONSIBILITY ACCORDING TO THE CONSTITUTIONAL CHANGES IN 2015 (COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS)

RUZANNA HAKOBYAN

*Rector of Gavar State University, Doctor of Law, Associate Professor,
Gavar, Republic of Armenia*

The article is dedicated to the issues of constitutional responsibilities and powers of the President of the Republic of Armenia, in the context of the constitutional amendments in 2015. Applying historical, comparative and legal analysis methods, the evolution of the President's Constitutional Institute in the Republic of Armenia is presented, the requirements for the presidential candidate, the powers of the head of state and their implementation mechanisms are examined according to the Constitution adopted in 1995, and then constitutional amendments in 2005 and 2015. The issues of positive and negative constitutional responsibility of Presidents of the Republic of Armenia and other states, as well as the grounds and order of president's resignation also serve as a subject matter for the study.

It is noted that as a priority for the President of the Republic of Armenia is the observance of the Constitution, as this obligation derives from the constitutional status of the head of the state.

And if the President violates the requirements of the Constitution and the laws himself/herself, then it should turn into a negative constitutional and other legally liable subject. It is important to foresee a linguistic dimension for the presidential candidate, and it is also proposed to establish an educational qualification.

It is proposed not to foresee the institute of substitution of president of the RA taking into account the ceremonial and representative nature of the power of the head of state. And, as a solution, it is suggested to fix that an extraordinary election is organized during ten (and not twenty-five) days after the office of the president of the Republic of Armenia is vacant.

Keywords: *President, head of state, National Assembly, management form, constitutional status, powers, function, constitutional responsibility, to take office, resignation.*

ПОЛНОМОЧИЯ И КОНСТИТУЦИОННАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ В СООТВЕТСТВИИ С КОНСТИТУЦИОННЫМИ ИЗМЕНЕНИЯМИ 2015 ГОДА (СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ)

РУЗАННА АКОПЯН

*Ректор Гаварского государственного университета,
доктор юридических наук, доцент,
г.Гавар, Республика Армения*

Статья посвящена проблемам конституционной ответственности и полномочий Президента Республики Армения в контексте конституционных изменений 2015 года. Методами исторического и сравнительного анализа представлена эволюция конституционного института президентства Республики Армения, рассматриваются требования, предъявляемые кандидату в президенты, полномочия главы государства и механизмы их реализации, в соответствии с Конституцией, принятой в 1995 году, а затем согласно конституционным изменениям 2005 и 2015 годов. Предметом исследования являются также проблемы позитивной и негативной конституционной ответственности президентов Республики Армения и других государств, основания и порядок отставки президента.

Отмечается, что для Президента Республики Армения слежение за соблюдением Конституции определено как основной приоритет, поскольку данная обязанность вытекает из конституционного статуса главы государства. И если сам президент нарушит требования Конституции и законов, то он превратится в субъект, несущий негативную конституционно-правовую или иную юридическую ответственность. Придается важное значение введению языкового ценза для кандидата в президенты, а также предлагается установить и образовательный ценз. Учитывая церемониальный и представительный характер полномочий главы государства, предлагается в будущем не предусматривать Конституцией институт замещения Президента РА. И, в качестве решения, предлагается, чтобы внеочередные выборы главы государства проводились в течение десяти (а не двадцати пяти) дней после того, как должность Президента РА становится вакантной.

Ключевые слова: *Президент, глава государства, Национальное собрание, форма правления, конституционный статус, полномочия, функция, конституционная ответственность, вступление в должность, освобождение от должности.*